

Kielellinen muutos niittymarien kielielämäkertoissa

Tässä artikkelissa käsitellään Mari Elin tasavallan itäisissä osissa asuvien niittymarien kielellisiä elämäkertoja. Kielielämäkerralla tarkoitetaan kertomusta, jossa kielistä, niiden omaksumisesta ja käyttämisestä tehdään osa henkilökohtaista historiaa. Huomiot ovat subjektiivisia. Tässä artikkelissa yksittäisistä kertomuksista pyritään luomaan laajempi kokonaiskuva, joka käsittelee niittymarin kielen käytön historiaa ja tulevaisuutta eri sukupolvien näkökulmista. Isovanhempien ajan monikielisydestä ollaan siirtymässä keski-ikäisten kaksikielisyyden kautta kohti nuorison yksikielistymistä. Artikkelin kielielämäkerta-aineisto on kerätty kenttätyömatkan aikana kesäkuussa 2015.

Merja Pikkarainen

¶¶ Venäjän kielestä on tullut toinen äidinkieli.
– Larisa, synt. 1966, Mari-Turekin taajama

Vähemmistökielten ja -kulttuurien tutkimus, säilyttäminen ja revitalisaatio ovat nousseet tärkeiksi aiheiksi, mitä enemmän kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta on kartoitettu. Tätä työtä on tehty myös Venäjällä (ks. esim. Saarikivi & Pasanen 2012, Saarikivi & Toivanen 2015, Vahtin 2001). Käsitelen tässä artikkelissa suomalais-ugrialaista niittymarien kansaa, jonka edustajia olen haastatellut Mari Elin tasavallan itäosissa.¹ Venäjän federaation kielellinen maisema on muutoksessa. Tämä tarkoittaa sekä vähemmistökielten katoamista että samaan ai-

kaan venäjän kielen vahvistumista. Muutosta on havainnoitu sekä väestönlaskentojen että muiden tilastotietojen avulla. Tässä artikkelissa annetaan ääni tavallisille mareille, joiden henkilökohtaiset kokemukset ja näkemykset nostetaan esille.

Marien nimikkotasavalta Mari El sijaitsee Keski-Venäjällä Volgan federaatiopiirissä. Marien autonominen alue perustettiin vuonna 1930. Vuonna 1936 nimi vaihtui Marin autonomiseksi sosialistiseksi tasavallaksi. Tasavallan tämänhetkinen asukasluku on noin 690 000, ja sen pääkaupunki on Joškar-Ola. Marit jakaantuvat kolmeen ryhmään. Pienin ryhmistä ovat vuorimarit, joiden oma Vuorimarin piiri sijaitsee tasavallan lounaisosissa. Toinen ryhmistä ovat niittymarit, joita on huomattavasti enemmän kuin vuorimareja. Kolmantena ryhmänä ovat itämarit, jotka elävät diasporassa erityisesti Tatarstanin ja Baškortostanin tasavalloissa (diasporan historiallisista syistä, ks. esim. Lallukka 2003, 55–60). Kielellisesti eri ryhmät voidaan jaotella siten,

että toisen muodostaa vuorimari ja toisen niitty- ja itä-mari. Kokonaisuudessaan kielet kuuluvat suomalais-ugrialaisten kielten volgalaisiin kieliin ja maria voidaan pitää keskisuurena kielenä (Saarinen 2012, 12). Viimeisimmässä Venäjän väestönlaskennassa mareja (sekä itä-, niitty- että vuorimareja) oli noin 550 000 (VPN 2010). Vähennystä vuoden 2002 väestönlaskennasta oli yli 50 000 henkeä (2002: 605 000; VPN 2002). Vuorimareja on noin 25 000 ja niitty- ja itä-mareja noin 520 000 (Lallukka 2012, 185). Vuonna 2010 47 % mareista asui nimikkotasavaltansa ulkopuolella (Lallukka 2012, 184).

Vaikka marit kasvattivatkin väkilukuaan neuvostokauden aikana, Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen väkiluku on kääntynyt huolestuttavaan laskuun (Lallukka 2010, 19–20).² Yksi syy neuvostokauden aikaiseen väkiluvun kasvuun oli etnisiä venäläisiä korkeampi syntyvyys, mutta nyt kun tämä ikään kuin tasaava reservi on nyt käytetty, niin assimilatio tapahtuu erittäin nopeasti (ks. esim. Lallukka 1998, 2012).³ Vielä neuvostoajana marit säilyttivät äidinkieltensä paremmin esimerkiksi mordvalaisiin verrattuna (Grenoble 2003, 80). Parina viime vuosikymmenenä marien äidinkieliolosuhteet on kuitenkin ollut laskussa (Lallukka 2005, 38–39).

Artikkelissa kiinnitetään huomiota yksittäisten ihmisten kielellisiin valintoihin ja käytänteisiin. Kielielämäkerta-käsitteellä tarkoitetaan lähestymistapaa, jonka avulla selvitetään, miten ihminen on omaksunut eri kieliä elämänsä aikana, miten hän käyttää näitä kieliä osana elämäänsä tai miksi hän on lakannut käyttämästä jotakin ennen osaamistaan kielistä (ks. esim., Pavlenko 2007, 165; Verschik 2002). Kielielämäkertojen avulla voi myös analysoida monikielisen ihmisen kielivalintojen dynamiikkaa (miksi tätä kieltä käytetään näissä tilanteissa), kielellisiä arvostuksia ja kielellistä kompetenssia (Verschik 2002, 40). Kielielämäkerta-aineistoja on mahdollista käsitellä monella tavalla. Yksi tapa on muodostaa niistä narratiiveja, jolloin kielistä, niiden omaksumisesta ja käyttämisestä tulee osa henkilön jokapäiväistä elämää. (Pavlenko 2007). Yksittäisten elämäkertojen pohjalta voi myös

yrittää muodostaa prototyyppisiä kielielämäkertoja, jotka pätevät kokonaiseen kieliyhteisöön (Nekvapil 2003, 75).

Niittymarien kielimaiseman kuvauksessa esiin nousee kerroksellisuus. Kun vanhemmista sukupolvista muistetaan se, että isovanhemmat osasivat marin (ja venäjän) lisäksi myös tataaria, nuorin sukupolvi on pikku hiljaa siirtymässä yksikielisesti venäjään tai niin, että marin kieltä kuulee ainoastaan maaseudulla isovanhempien luona. Keskimmäisen sukupolven kohtaloksi on jäänyt puoliväliin asettuminen. Pyrinkin tässä artikkelissa osoittamaan aineistoesimerkkien avulla, miten muutos on edennyt.

Vähemmistökan- ja vähemmistökieli- ja kielivähemmistötutkimusta on toki olemassa, mutta vähemmän on tutkittu väestönlaskentojen ulkopuolista kuvaa yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen näkökulmasta. Joissakin kieliyhteisöissä taas demografista tietoa ei juuri ole, jolloin aukkoja on täytettävä muilla keinoilla. Esimerkiksi Tšekinmaalla eläviä saksalaisia ei huomioitu kielitieteellisessä tutkimuksessa toisen maailmansodan jälkeen pariin vuosikymmeneen eikä luotettavia tilastoja ole. Kielielämäkerrat ovatkin hyödyllisiä kielihistorian ja diakronisen tutkimuksen näkökulmasta. (Nekvapil 2003, 64.)

Esittelen seuraavaksi tarkemmin niittymarin kielen tilannetta. Sen jälkeen esittelen aineistoni ja siirryn sen jälkeen analysoimaan eri kielielämäkertoja sen valossa, mitä ne kertovat niittymarin kielitilanteesta tapahtuneista muutoksista. Aineistosta hahmottuu kolme eri ikäpolvea (isovanhemmat, keski-ikäiset ja nuoret). Käsitelen isovanhempien ajan monikielisyiden, josta siirrytään pikku hiljaa kaksikieliseen venäjä-mari -tilanteeseen ja kolmantena nyt käynnissä olevaan marilaisen nuorison yksikielistyymiseen. Lopuksi hahmottelen vielä haastattelujen pohjalta syntynyttä kuvaa niittymarin kielen ja kulttuurin tulevaisuuden näkymistä.

Niittymarin kielen nykytilanne

Niittymarin kielen tilannetta voi kuvata kaksijakoiseksi. Tietyissä yhteisöissä kieli siirtyy

vielä lapsille ja sen asema on vahva. Sen asemaa voi muiden suomalais-ugrialaisten kielten joukossa verrata esimerkiksi pohjoissaameen, mokšamordvaan ja udmurttiin. Tällaisia vahvoja yhteisöjä ovat maaseudun marilaiset kylät, sen sijaan kaupunkityyppisissä taajamissa ja kaupungeissa kieli siirtyy enää osittain. (ks. esim. Pasanen 2010, 61–62.)

Kaksijakoisuus on nähtävissä myös kouluopetuksessa. Koska kieli vielä siirtyy osittain nuoremmille sukupolville, vaikuttaa siltä, että marit ovat tyytyväisiä siihen, että äidinkielen opetusta on kahdesta kolmeen tuntia viikossa. Se voi riittää niissä tilanteissa, joissa kieltä käytetään perheissä ja osana arkista vuorovaikutusta. Se on myös symbolinen ele ja osoittaa myös jonkinlaista tunnustusta valtiovallan taholta. Sen sijaan niissä tapauksissa, joissa kieltä käytetään vain koulun oppitunneilla, pari oppituntia viikossa ei riitä kielitaidon saavuttamiseen. Lisäksi oppiaine, jonka nimi on virallisesti marilainen kirjallisuus, mutta jossa luetaan marilaisia kirjoja venäjänkielisinä käännöksinä, ei mahdollista minkäänlaista kielen säilyttämistä. Se saattaa ainoastaan antaa valheellisen signaalin, että kyllähän kielen ja kulttuurin säilymisen eteen on tehty paljon, koska meillä on tällainen oppiainekin. (Pasanen 2010, 65; ks. myös Zamyatin 2012, 86.) Venäjällä kielten ja kulttuurien ylläpitämiseen suunnatut toimet eivät välttämättä ole riittäviä, vaan ne saattavat käsittää esimerkiksi laulujen opettamista lastentarhoissa, muutamaa viikkotuntia koulussa tai erilaisia kielikerhoja. Kuitenkin kuten Pasanen (2010, 62) toteaa ”vähemmistökielen siirtyminen vaatii kuitenkin selvästi tehokkaampia ja pitempikestoisia toimia kuten kielen käyttöä kotikielenä, kielipesätoimintaa tai kielikylypyopetusta”.

Ylemmällä tasolla vaikuttaa myös kielilainsäädäntö. Mari Elin tasavallan kielilaki hyväksyttiin vuonna 1995 ja siinä mainitaan kolme virallista kieltä, niitty- ja vuorimari sekä venäjä (O jazykah v Respublike Mari El 1995). Tutkijat ovat kuitenkin huomauttaneet, että laki on muotoiltu epämääräisemmin kuin esimerkiksi Komin tasavallassa (ks. esim. Saarinen 2010,

41). Komin tasavallan kielilaki vuodelta 1992 määrittelee suoraan, että ”fyysisellä henkilöllä on oikeus asioida virastoissa jne. komin ja venäjän kielellä” ja ”virkamiehen on palveltava asiakasta tämän valitsemalla kielellä”, (O gosudarstvennyh jazykah Respubliki Komi 1992, II § 4). Marin Elin kielilaisissa sen sijaan todetaan, että ”Mari Elin tasavalta takaa kaikille kansalaisille poliitisten, taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisen riippumatta osatuista kielistä. Jonkin kielen osaaminen tai osaamattomuus ei voi olla perusteena näiden oikeuksien rajoittamiseen.” (O jazykah v Respublike Mari El 1995, I § 2.) Kansalaisilla on myös oikeus valita vapaasti kasvatus- ja opetuskieli (O jazykah v Respublike Mari El 1995, II § 10). Periaatteessa paperilla laki siis kuulostaa hyvältä, mutta esimerkiksi kouluissa käytetään opetuskielenä venäjää (ks. esim. Zamyatin 2012, 97).⁴

Marin kielen ja kulttuurin tilanteeseen on vaikuttanut paljon myös kulloinkin keskusvalta ja sen suorittamat toimenpiteet, jotka eivät yleensä ole kannustaneet kielen ja kulttuurin ylläpitoon. 1930-luvulla marilaista älymystöä teloitettiin suuria määriä. Esimerkiksi lähes kaikki marilaiskirjailijat ammuttiin ja opettajista oli pulaa. (nk. SOFIN-juttu, ks. esim. Kulikov 1997, 277–283; Hakamies 2010, 141; Lallukka 2003, 193–195; Sanukov 2000.) Myös lähes kaikki perinteisen marilaisen luonnonuskonnon uhripapit ammuttiin vuosina 1937–38 (Tojdybekova 1998, 260). Näiden tarkoituksellisten toimien lisäksi venäläistäminen ja venäläistyminen etenivät myös muita teitä. Kieli on vaihtunut venäjään myös niissä tapauksissa, kun se on mahdollistanut sosiaalisen kohoamisen. (Lallukka 1998, 87.)

Neuvostoliiton hajottua 1990-luvun alussa koettiin hetkellinen kansallisen kulttuurin nousu. Nousu ei kuitenkaan ollut pitkäaikainen, vaan Venäjän taloudellinen ja yhteiskunnallinen rapautuminen johtivat siihen, että aineelliset olot eivät kehittyneet juuri lainkaan. Aineellisten olojen kehittymättömyys tarkoitti myös aineettomien asioiden kuten kielten ja kulttuurien jäämistä syrjään. (Hakamies 2010, 145–146.) Monet tutkijat ovat huomauttaneet, että marien

tilanne on huolestuttava ja kielet sekä kulttuurit ovat ahtaalla. Tämä koskee erityisesti kansallisen älymystön jäseniä. (ks. esim. Hakamies 2010, 147.)

Eri järjestöjen toimintamahdollisuuksia on kavennettu ja lehdistön vapautta on rajoitettu 2000-luvulla. Journalisteja ja ihmisoikeusaktivisteja on myös pahoinpidelty ja surmattu. Syyttävä sormi on osoittanut suoraan vuonna 2000 valitun presidentin Leonid Markelovin suuntaan. (Ensimmäisen presidenttitaistelun kiemuroista, ks. esim. Lallukka 2003, 316–319.) Myös Euroopan parlamentti on kiinnittänyt huomiota Mari Elin ihmisoikeus- ja demokratiatilanteeseen (European Parliament Resolution on Mari El 2005).

Tutkijat ovat esittäneet myös huolestuneita arvioita marilaisen kulttuurin jähmettymisestä menneille vuosikymmenille ja vuosisadoille, jolloin marilaisuus ei ole suoraan yhteydessä nykyaikaiseen yhteiskuntaan (Lehtinen 2010, 176; 185). Tällainen folklorisaatio eli kansallisten vähemmistöjen kulttuurien esittäminen vallanpitäjille mieluisessa harmittomassa muodossa ei toki ole vierasta muillekaan Venäjän federaation alueella asuville vähemmistökansoille (ks. esim. Saarikivi & Pasanen 2012, 39). Toisaalta positivistisista kehityskuluista voidaan mainita perinteisen marilaisen uskonnon nousu ja sen herättämä mielenkiinto myös Mari Elin ulkopuolella (Boi

2010). Myös uutta marin kielen sanastoa on luotu ja luodaan aktiivisesti ja muun muassa 1920-luvun neologismeja on otettu uudestaan käyttöön (Saarinen 2003, 91–97).

Aineisto ja metodit

Tämän artikkelin aineisto on kerätty kokonaisuudessaan kenttätömatkan aikana kesäkuussa 2015.⁵ Aineisto on kerätty Marin tasavallan koillisessa Sernurin ja itäisessä Mari-Turekin piireissä. Piirit ovat suurin piirtein samankokoisia asukasluvultaan: Sernurin piirissä on 24 000 asukasta ja Mari-Turekin piirissä 20 000 asukasta (Rosstat 2015). Vaikka piiri sijaitsevat toistensa naapureina, niiden väestökoostumus on hieman erilainen. Sernurin piirissä noin 76 % asukkaista on mareja ja 21 % venäläisiä (Maristat 2012, 40), kun taas Mari-Turekissa noin 50 % on mareja, 25 % venäläisiä, 18 % tataareja ja reilu kuusi prosenttia udmurtteja (Maristat 2012, 29–30). Sernurin piirissä maaseudun kylät ovat pääasiassa marilaisia. Mari-Turekin piirissä on sekä marilaisia, tataari- että udmurttikylä.

Kielielämäkertahaastatteluja on yhteensä 12 kappaletta, ja ne on tehty venäjäksi.⁶ Informantteja löytyi varsin helposti. Aineiston suhteen on tehtävä se huomio, että se on naisvaltainen, mikä vaikuttaa kerätyn aineiston laatuun ja siitä tehtä-

Taulukko 1.

Etunimi	Syntymävuosi	Syntymäpaikka	Ammatti, toimi	Haastattelupaikka
Galija	1939	Bolšaja Koklala	Eläkeläinen	Sernurin piiri
Natalja	1945	Orehovo	Eläkeläinen	Sernurin piiri
Tatjana	1962	Kuprijanovo	Opettaja	Sernurin piiri
Natalja	1989	Baškortostan	Opettaja	Sernurin piiri
Raisa	1962	Šurašener	Kirjastonhoitaja	Sernurin piiri
Julija	1940	Selenur	Eläkeläinen	Mari-Turekin piiri
Irina	1978	Olori	Opettaja	Mari-Turekin piiri
Ljudmila	1978	Mari-Turek	Virkailija	Mari-Turekin piiri
Anastasija	1999	Mari-Turek	Koululainen	Mari-Turekin piiri
Larisa	1966	Arbor	Opettaja	Mari-Turekin piiri
Jevgeni	1997	Olori	Opiskelija	Mari-Turekin piiri
Oleg	1974	Olori	Esimiesasemassa	Mari-Turekin piiri

viin yleistyksiin. Naiset halusivat osallistua haastatteluun, ja osa ilmaisi suoraan halukkuutensa. Miesten haastateltavaksi saaminen sen sijaan oli vaikeampaa.⁷ Haastattelujen tekemistä helpotti se, että asuin kylissä ja taajamissa, jolloin olin koko ajan läsnä ja osallistuin päivittäisiin askareisiin. Haastateltavien koulutustausta vaihteli perusasteesta korkeakoulutuksen saaneisiin. Esimerkiksi kaikki haastattelemiani eläkeläiset olivat käyneet koulua neljästä viiteen luokkaa. Haastattelut tehtiin venäjäksi siitä syystä, että en osaa maria.

Haastattelujen runkona on käytetty kysymyspohjaa, jota on käytetty myös Mordvassa 2013 (Pikkarainen, tulossa 1) ja Sahalinilla 2014 (Pikkarainen, tulossa 2). Rungon muodostavat kysymykset, jotka käsittelevät eri kielten omaksumista, käyttöä ja mahdollista käytön lopettamista. Tarkoituksena on siis selvittää, mitä kieliä informantti käytti lapsuudessa, mitä kieliä hänen vanhempansa sekä isovanhempansa käyttivät ja minkälainen muu kieliyhteisö oli. Tärkeää on selvittää myös millä kielellä informantti on saanut koulutuksensa ja mitä kieliä hän käyttää nykyään. Huomattava osa kysymyspatteristoa on myös sekä eri kielten välisten arvostusten että kieliympäristön selvittäminen. Haastattelut on esitelty taulukossa 1.

Kielielämäkertahaastattelu on siis luonteeltaan subjektiivinen, ja siinä saadut tiedot perustuvat haastateltavan omaan halukkuuteen kertoa elämästään ja valinnoistaan. Ensimmäisen valinnan mahdollinen haastateltava tekee jo silloin, kun hän suostuu vastaamaan kysymyksiin. Haastattelujen anti poikkeaa tavanomaisesta kielitilanneanalyysistä, jossa tilannetta kartoitetaan väestötilastoihin, kirjallisuuslähteisiin ja lainsäädäntöön perustuen. Tämän tyyppistä tutkimusta, joka ottaa huomioon yksittäisten ihmisten asenteet ja arvostukset eri kieliin liittyen, on myös kuvattu kielisosiologisesti suuntautuneeksi (Fishman 1971, Paunonen 2009).⁸ Joshua Fishman (1971, 242) on määritellyt tällaisen mikrotason kielisosiologisen tutkimuksen etnometodologisesti suuntautuneeksi. Huomiota kiinnitetään siihen, mikä on se kielellinen ym-

päristö, missä ihmiset elävät ja minkälaista on heidän kielellinen käyttäytymisensä kyseissä ympäristössään (emt: 217).

Vanhemman polven monikielisyys

Käsittelen seuraavaksi aineistoesimerkkien valossa haastattelemieni ihmisten elämäkertoja. Ensimmäinen esimerkki on ikään kuin yleiskuvaus alueen ihmisten kielielämäkerroista. Siinä vuonna 1962 syntynyt Raisa kertoo omasta kielihistoriastaan. Kaikkien haastattelemieni vanhemmat ja isovanhemmat ovat mareja ja mitä vanhemmasta haastateltavasta on kyse, sitä varmemmin hän on puhunut lapsuudessaan pelkkää maria eikä välttämättä ole osannut venäjää ennen koulua. Jos haastateltavalla on lapsia, hän on käyttänyt heidän kanssaan maria, mutta lastenlasten kanssa kieli on usein vaihtunut venäjään. Merkitsen aineistoesimerkeissä omat vuoroni tunnuksella M ja haastateltavan vuorot tunnuksella H. Jos esimerkissä ei ole minun vuorojani, se on annettu ilman tunnuksia.

▼▼ Esimerkki 1.

Vanhempani syntyivät Šurašenerin kylässä, molemmat ovat jo kuolleet. He puhuivat maria, eivätkä juuri osanneet venäjää. Kotona käytettiin vain maria. Nykyään sen sijaan lastenlasten kanssa käytän venäjää. Vaikka he ymmärtävätkin maria, he puhuvat venäjää. Lapsenlapset asuvat Joškar-Olassa ja käyvät venäjänkielistä koulua. Nuorin on vielä päiväkodissa ja vaikka päiväkodin nimi onkin marinkielinen, siellä käytetään kaikkea huolimatta venäjää. Minulla on kaksi poikaa, ja he osaavat maria. Vanhin lapsenlapsista käytti aluksi maria kanssani, koska luuli, että en osaa venäjää. (Raisa, s. 1962, Sernurin piirin kylä.)

Niittymarien kielielämäkerroissa nousee esiin kerroksellisuus ja monikielisyys. Historiallisista syistä johtuen vanhemman polven marien on ollut luonnollista osata oman äidinkielenensä lisäksi myös venäjää ja tataaria (esimerkit 2, 3 & 4). Tämä tuli esille monissa haastatteluissa etenkin Mari-Turekin alueella, jonka asukkaista neljän-

nes on tataareja. Vielä 1950-luvulla syntyneistä osa on oppinut tataaria esimerkiksi ollessaan töissä kolhoosissa.

¶¶ Esimerkki 2.

Äitini oli mari, mutta olen aina sanonut, että hän oli sellainen yleismaailmallinen mari. Hän oli syntynyt vuonna 1905. Hän osasi venäjää, maria ja tataaria. (Julija, s. 1940, Mari-Turekin taajama.)

¶¶ Esimerkki 3.

Äitini osaa tataaria ja puhuu sitä sujuvasti. Äidin naapurikylä asuu tataareja, ja hän kävi jo pienestä pitäen siellä kylässä. (Ljudmila, s. 1978, Mari-Turekin taajama.)

¶¶ Esimerkki 4.

H: Isäni osasi puhua sujuvasti ja puhtaasti tataaria ja venäjää, vaikka oli itse mari. Äiti osasi myös tataaria. He juttelivat salaisuuksia tataariksi, jotta me lapset emme olisi ymmärtäneet.

M: Mistä vanhempanne olivat oppineet tataaria?

H: Kun minun vanhempani syntyivät, ajat olivat todella raskaat. Sodan aikana he olivat noin kymmenen vuoden ikäisiä. Marit ja tataarit työskentelivät yhdessä kolhoosissa. Sodan aikana juuri kukaan ei käynyt koulua. Siihen aikaan he oppivat tataaria. Mieheni on kotoisin Tatarstanista, mutta hän on mari. Myös hänen vanhempansa osasivat tataaria. (Larisa, s. 1968, Mari-Turekin taajama.)

Elämä kolhoosin työntekijänä ei ollut helppoa, osa ei saanut palkkaa vaan työpanoksesta saatiin korvauksena kolhoosin tuotteita (esimerkki 5; ks. esim. Lehtinen 2012, 135).

¶¶ Esimerkki 5.

Äitini osaa tataaria. Hän teki töitä tataarien kanssa. Voitteko kuvitella, äitini ei saanut palkkaa yhdeksään vuoteen, kun hän oli töissä kolhoosissa. (Oleg, s. 1974, Mari-Turekin taajama.)

Vanhemman polven marit ovat eläneet elämänsä maaseudulla, jossa marin kielellä oli ja on yhä asema jokapäiväisen kommunikaation kielellä. Kieltä myös käytetään varsinkin sa-

manikäisten keskuudessa, sen sijaan jos paikalla on nuorempia sukupolvia, niin kieli voi myös vaihtua venäjäksi.

Venäjän kielen käytön lisääntyminen

Jos 1950–70-luvuilla syntyneet muistivat vanhemman polven kielten käytöstä parhaiten monikielisyyden, niin heidän omista kertomuksistaan esiin nousee koululaitos ja sen rooli venäjän kielen käytön kasvamisessa (esimerkit 6, 7 & 8). Moni ei juuri osannut venäjää ennen kouluun menoa, mutta koulussa kielen oppi nopeasti. Kielelliset valinnat eivät siis tapahdu tyhjiössä tai omassa perhepiirissä vaan niihin vaikuttaa myös ulkoapäin tuleva paine. Marilaisessa kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että venäjän kieli astuu mukaan viimeistään kouluvaiheessa. Tästä huolimatta vielä 1980- ja 90-luvuilla maaseutukyliä ja taajamien pääosin marilaiset opettajat käyttivät opetuksen apukielenä maria. Osa oppilaista ei osannut venäjää tarpeeksi hyvin koulua aloittaessaan, joten opettajat selittivät asioita mariksi. Sen sijaan osassa itämarin puhuma-alueilla Baškortostanissa on vieläkin mahdollista saada opetusta mariksi (ks. esim. Saarikivi & Toivanen 2015, 23).⁹

¶¶ Esimerkki 6.

M: Mitä kieltä käytettiin opetuskielenä koulussa?

H: Me opiskelimme marin kieltä äidinkielenä. Oli siis oppiaine nimeltään marin kieli ja marilainen kirjallisuus. Muita aineita opetettiin ainoastaan venäjäksi.

M: Entä opettajat, olivatko he mareja vai venäläisiä?

H: Meidän opettajistamme ainoastaan historian opettaja oli venäläinen, muut olivat mareja.

M: Oliko marilaisten opettajien kanssa mahdollista käyttää marin kieltä?

H: Kyllä. Joillekin heikommille oppilaille myös selitettiin asioita marin kielellä. Luokkatoverit olivat lähinnä mareja. (Raisa, s. 1962, Sernurin piirin kylä.)

▼▼ Esimerkki 7.

M: Osasitteko venäjää ennen koulua?

H: Isäni osasi venäjää ja hän opetti minulle kieltä jo pienestä pitäen. No, jotenkin minä arastelin puhua venäjää. Sitten kun muutin Volgogradin alueelle, siellä kaikki olivat venäläisiä. Siellä opin kaiken. (Galija, s. 1939, Sernurin piirin kylä.)

▼▼ Esimerkki 8.

M: Entä miten teillä oli koulussa?

H: En tiedä, mutta jostakin syystä meille selitettiin asi-
at marin kielellä. Ymmärsimme niin nopeammin. Ensimmäiset kahdeksan luokkaa oli pelkästään mareja, sen jälkeen opetus oli pelkästään venäjäk-
si. Voi sanoa, että venäjän kielestä on tullut toinen äidinkieli. (Larisa, s. 1968, Mari-Turekin taajama.)

Vaikka haastattelukysymyksissä käsiteltiinkin oikea- ja kirjakielisyyden teemoja ja marin kielen murteita, harva haastatelluista näki puutteita omassa kielitaidossaan tai näki puhuvansa maria jotenkin muista poikkeavalla tavalla. Kaksi haastatelluista alleviivasi joko oman marin kielenä poikkeavuutta tai sitten vastavuoroisesti näki kaksikielisyyden ongelmana (esimerkit 9 & 10). Sen sijaan marinkielisiä sanoma- ja aikakauslehtiä ei juuri luettu, vaan kaikki informantit vastasivat lukevansa mieluummin venäjäksi (esimerkit 11, 12 & 13).

▼▼ Esimerkki 9.

Marin kieltä opin mielestäni vasta sen jälkeen, kun muutin Mari-Turekiin. Kirovin alueen marin kielen murteemme on erilainen. Mielestäni en osannut puhua maria. Puhuin huonosti. Mutta opin täällä Mari-Turekissa. Mari-Turekin marin kieli on kirjakieltä. Nykyään hallitsen paremmin venäjän kielen, mutta kaikesta huolimatta pidän maria äidinkielenäni. Luen lehtiä ja kirjoja mieluummin venäjäksi. (Julija, s. 1935, Mari-Turekin taajama.)

▼▼ Esimerkki 10.

Olen itse käyttänyt koko ajan venäjää. Mutta meidän venäjän kiellemme ei ole kehittyntä eikä meidän marin kiellemme ole kehittyntä. Emme tiedä venäjän kielen hienouksia, mutta emme osaa

mariaakaan. En juurikaan osannut venäjää kouluun mennessäni. Nykyään taas lapset eivät osaa maria. (Natalija, s. 1945, Sernurin piirin kylä.)

▼▼ Esimerkki 11.

Luemme nopeammin venäjäksi kuin mariksi. Marin kielioppi on monimutkainen. Meidän alu-
eemme kieli on kirjakieltä. Nykyään julkaistaan enemmän sähköisiä kirjoja, ja se on hyvä. (Raisa, s. 1962, Sernurin piirin kylä.)

▼▼ Esimerkki 12.

M: Millä kielellä luette sanoma- ja aikakauslehtiä?

H: Minun on jo helpompi lukea venäjäksi. En ymmärrä kaikkea marinkielisistä. (Irina, s. 1962, Mari-Turekin taajama.)

▼▼ Esimerkki 13.

M: Millä kielellä luette sanoma- ja aikakauslehtiä?

H: Luen mieluummin venäjäksi. En ymmärrä kaikkea marinkielisistä lehdistä. (Tatjana, s. 1962, Sernurin piirin kylä.)

Venäjän federaation alueella asuvien kansalisten vähemmistöjen tutkimus on keskittynyt lähinnä maaseutujen suhteellisen vahvoihin puhujayhteisöihin, joissa kieli vielä siirtyy ja kulttuuri välittyy. Tämän artikkelin aineisto on kerätty sekä Sernurin piirin maaseudun marikylästä että Mari-Turekin piirin kaupunkimaisesta taajamasta Mari-Turekista, ja vaikka suoraan ei voikaan sanoa, että kielenvaihto nopeutuu kaupungeissa, niin jotain osviittaa tähän suuntaan on nähtävissä, ja tämä näkyy nimenomaan keskimäisessä sukupolvessa (ks. myös esim. Tandefelt 1994 suomenruotsalaisten kaupungistumisesta ja kielenvaihdosta).

Irina ja Ljudmila ovat molemmat syntyneet vuonna 1978 linnuntietä mitattuna noin kahdeksan kilometrin päässä toisistaan. Irina on syntynyt Olorin kylässä, joka sijaitsee Parangan piirisä ja Ljudmila Mari-Turekin kaupunkimaisessa taajamassa. Irina on puhunut lapsesta asti maria ja käyttää sitä lastensa kanssa. Ljudmila taas on puhunut jo isovanhempiensa kanssa venäjää ja käyttää venäjää myös lastensa kanssa. Kaikesta

huolimatta Ljudmila pitää maria äidinkielenään ja on kiinnostunut marilaisesta kulttuurista.

¶¶ Esimerkki 14.

Isäni on kotoisin Olorista ja äitini Aryp-Murzasta. Molemmat ovat mareja. Myös isovanhemmat olivat mareja. Opettajista suurin osa oli mareja. Opettajien kanssa oli myös mahdollista käyttää maria. (Irina, s. 1978, Mari-Turekin taajama.)

¶¶ Esimerkki 15.

Perheessämme on käytetty aina venäjää. Minä ymmärrän kyllä maria, mutta puhun venäjää. Isovanhempien kanssa käytimme aina myös venäjää. Koulussa opetus oli venäjäksi. Opettajat olivat sekä mareja, venäläisiä että tataareja. Äidinkielenäni pidän maria. (Ljudmila, s. 1978, Mari-Turekin taajama.)

Marin kielen käytön väheneminen

Marin kielen käytön väheneminen ja käyttöalojen supistuminen näkyy etenkin nuorten keskuudessa. Joissakin perheissä käytetään pääasiallisesti marin kieltä, mutta koulussa ja kaveripiirissä venäjällä on johtava rooli. Seuraavassa esimerkissä juuri 11-vuotisen peruskoulun päättänyt Jevgeni kertoo omasta ja kavereidensa kielenkäyttötottumuksista.

¶¶ Esimerkki 16.

H: Ystäväni ovat mareja, venäläisiä ja tataareja.

M: Mitä kieltä käytätte?

H: Venäjää.

M: Entä jos on vain mareja?

H: Kaikesta huolimatta puhumme venäjää.

M: Käytättekö koskaan maria?

H: No kyllä, joskus. Joskus on puhuttava, jos haluaa, että muut eivät ymmärrä.

M: Miksi käytätte venäjää, vaikka olette mareja?

H: Se on vain sellainen tottumus.

M: Entä koulussa luokkatovereiden kanssa?

H: Myös venäjää.

M: Entä opettajien kanssa?

H: Venäjää.

M: Käyttävätkö opettajat maria selittääkseen asioista

sellaisille oppilaille, jotka eivät ymmärrä venäjää niin hyvin?

H: Ei, mutta joskus he käyttävät maria ei siksi, että jotkut eivät ymmärrä venäjää vaan siksi, että haluavat selittää asioita eri tavalla.

M: Onko teillä kuitenkin marin kieli -niminen oppiaine?

H: Kyllä on.

M: Marilainen kirjallisuus?

H: Kyllä on, mutta ainoastaan venäjäksi.

M: Mitä te teette niillä tunneilla?

H: Yhdeksän luokkaa on marin kieli, sen jälkeen marilainen kirjallisuus.

M: Mitä te teitte marin kielen oppitunneilla?

H: Opettelimme sanoja ja käänsimme tekstejä. Yleensä venäjistä mariin, koska marista on vaikeampi kääntää. (Jevgeni, s. 1997, Mari-Turekin taajama.)

Nuoremman polven marit ovat tottuneet käyttämään venäjää sekä oppitunneilla että vapaaajalla. Marin kieli -niminen oppiaine on kyllä olemassa, mutta oppiaineen sisältö ei riitä marin kielen oppimiseen. 15-vuotias Anastasija kertoo seuraavassa esimerkissä marin kielen opinnoista. Myöhemmin samassa haastattelussa hän kertoo myös, että osalle marilaisista koululaisista oman äidinkielen oppitunnit ovat vaikeita, koska he eivät enää juuri käytä maria.

¶¶ Esimerkki 17.

Koulussa on oppiaine marin kieli. Kun olimme alakoulussa, opettelimme pelkästään erillisiä sanoja ja miten marin kielessä muodostetaan lauseita oikeaoppisesti. Yläluokilla käänsimme tekstejä venäjistä mariin ja marista venäjään. Pääasiallisesti kuitenkin venäjistä mariin. Keskusteltiin vähän mariksi. Kirjoitettiin aineita. Opettajat olivat mareja, venäläisiä ja tataareja. (Anastasija, s. 1999, Mari-Turekin taajama)

Nuoremman sukupolven kielenkäytössä tapahtunut muutos näkyy myös opettajien opetustyössä. Maaseudun kylissä puhutaan maria ja lapset osaavat sitä, mutta kun he siirtyvät päiväkodista kouluun, kieli onkin jo muuttunut venäjäksi. Marin kielen opettamista maaseudulla

vaikeuttaa kunnollisten oppimateriaalien puute, joka olisi luultavasti korjattavissa melko helposti (ks. myös esim. Laakso 2010, 119). Lähes 30 vuoden opetuskokemuksen omaava opettaja näkee muutoksen tapahtuneen nimenomaan kielten välisissä suhteissa. Jos ennen vanhaan pidettiin kerran viikossa päivä, jolloin puhuttiin venäjää, niin nykyään pitäisi jo tehdä toisin (esimerkki 19).

Esimerkki 18.

Maaseudulla on lapsia, jotka puhuvat päiväkotiin asti pelkkää maria. Puhdasta maria. Sitten kun he siirtyvät päiväkodista kouluun, kaikki puhuvatkin jo venäjää. Huolena meillä on sähköisten materiaalien huono laatu ja suoranainen puute. Ei saada esimerkiksi tulostumaan oppiainemateriaaleihin ö-kirjainta. (Natalja, s. 1989, Sernurin piirin kylä.)

Esimerkki 19.

H: Silloin kun aloitin opettajan työt, lapset eivät juurikaan osanneet puhua venäjää. Silloin pidimme joka viikko yhden päivän, jolloin puhuttiin vain pelkästään venäjää. Nyt pitäisi tehdä toisinpäin, jotta lapset käyttäisivät maria.

M: Lapset kuitenkin käyttävät vielä marin kieltä?

H: Kyllä, käyttävät. Mutta ehkä perheissä käytetään jo enemmän venäjää. Välitunneilla kuulee enää vähän maria. Joidenkin on vaikea oppia maria, mutta pääosa opiskelee kuitenkin vielä. Ovat venäläistyneet. (Tatjana, s. 1962, Sernurin piirin kylä.)

Kuten aikaisemmin mainittiin, Mari Elin tasavallan kielilainsäädäntö antaisi periaatteessa mahdollisuuden käyttää maria opetuskielenä. Käytännössä tämä ei kuitenkaan toimi, vaan opetuskieli on venäjä. Haastatellut olivat sitä mieltä, että nykyinen käytäntö on hyvä, koska niin on lähes aina ollut, eikä marin kieli välttämättä sovellu opetuskieleksi (esimerkit 20 & 21). Esille tuotiin myös se, että tiettyjen alojen marinkielistä sanastoa ei ole kehitetty, tai jos on kehitetty, niin sitä ei koeta omaksi (esimerkki 22). Tämä vaikeuttaa entisestään marin kielen aseman parantamista ja käyttöä opetuksessa.

Esimerkki 20.

M: Haluaisitteko te, että kouluissa opetettaisiin maria tai opetuskieli olisi mari?

H: Täytyy olla erilliset aineet, kuten esimerkiksi marin kieli ja marilainen kirjallisuus, mutta muita aineita voidaan opettajaa venäjäksi. Miten esimerkiksi matematiikkaa voisi opettaa mariksi? Siitä ei saa mitään selvää. Joitakin sanoja on käännetty puhtaalle marin kielelle, mutta sitten ei tiedä itseään, mistä on puhe. Meidän täytyy kääntää sana uudestaan venäjäksi, jotta ymmärtäisimme. (Raisa, s. 1962, Sernurin piirin kylä.)

Esimerkki 21.

Kuitenkin on hyvä, että opetuskieli on venäjä. Luonnontieteitä on minun mielestäni opiskeltava venäjän kielellä. (Irina, s. 1978, Mari-Turekin taajama.)

Esimerkki 22.

Miten sanotaan *elektritšestvo* (suom. sähkö) marin kielellä. En tiedä. Nykyään kiroillaankin jo venäjäksi. Pienemmät leikkivätkin jo venäjäksi. (Natalja, s. 1945, Sernurin piirin kylä.)

Nuorempi polvi on kiinnostunut marin kielestä ja omasta kulttuuristaan, mutta samaan aikaan tunnustetaan, että venäjän kielen osaaminen tarkoittaa yhtäläisiä mahdollisuuksia muiden kanssa. Kun osaa venäjää, voi päästä opiskelemaan ja töihin muualle. Marin tasavalta on pieni ja sen pääkaupungin Joškar-Olan koulutusmahdollisuudet ovat rajatut, joten jos haluaa saada toisenlaista koulutusta, on muutettava muualle.

Kielen ja kulttuurin tulevaisuuden näkymiä

Haastattelussa käsiteltiin myös niittymarin kielen ja kulttuurin tulevaisuuden näkymiä. Kielen säilyminen on toki tärkeää, mutta sen siirtymisen mahdollistavia toimenpiteitä on vaikea nimetä. Monessa haastattelussa tuotiin esille epätoivo ja alistuneisuus, jotka vaikeuttavat tilanteen arvioimista ja sopivien toimenpiteiden miettimistä (esimerkit 23 & 24). 1990-luvun alun kansallisen

heräämisen vuosista on jo yli 20 vuotta ja apatia sekä yleinen lannistuneisuus näkyvät selvästi. Pientä positiivista virettä on kuitenkin havaittavissa, vaikka huomiot koskevatkin yksittäisiä asioita (esimerkki 25).

¶¶ Esimerkki 23.

M: Minkälaisena te näette marin kielen tulevaisuuden?

H: En tiedä, en edes osaa sanoa. Kaikesta huolimatta luulen, että kieli on olemassa tulevaisuudessakin. Siksi, että lapsenlapset kuitenkin ymmärtävät. Jos he eivät tietäisi, niin. Minä pelkään. Mutta joka tapauksessa kylät jäävät. Kylissä käytetään joka tapauksessa maria. Venäläisiä kyliä on jäljellä enää vähän, joko kolme tai neljä. Eli kylät ovat marilaisia, ja kieli pysyy elossa. Mutta kaupungeissa puhutaan yhä vähemmän ja vähemmän maria. Kaikesta huolimatta luulen, että marin kielellä on tulevaisuutta. Meidän marimme ei katoa. (Raisa, s. 1962, Sernurin piirin kylä.)

¶¶ Esimerkki 24.

M: Entä marin kielen tulevaisuus?

H: Vaikea sanoa. Luulen, että ajan myötä se pikku hiljaa unohtuu. Mutta se riippuu tietysti meistä nuorista. Vertaan tilannetta isovanhempiimme, jotka käyttävät koko ajan keskenään maria. Jos nuoriso lakkaa käyttämästä maria, niin tulevaisuudessa se on kuoleva kieli. (Anastasija, s. 1999, Mari-Turekin taajama.)

¶¶ Esimerkki 25.

M: Millaisena te näette marin kielen tulevaisuuden?

H: Tulemme elämään jatkossakin. Onhan meillä entusiasteja, mutta kukaan ei maksa. Kuitenkin minusta vaikuttaa siltä, että nykyään kiinnitetään enemmän huomiota kieleen, kielen kehitykseen ja marilaiseen kulttuuriin. Tarkoitin siis hallinnon suunnalta. Enemmän kuin ennen. (Natalja, s. 1989, Sernurin piirin kylä.)

Muutamassa haastattelussa tuotiin esille kansallisuuksien väliset erot kielen säilymisessä ja siirtymisessä. Varsinaisista eri ryhmien välisistä

erimielisyyksistä tai vihanpidosta ei voi puhua, mutta marit ovat kiinnittäneet huomiota perustavanlaatuisiin eroihin esimerkiksi heidän ja tataarien välillä (esimerkit 26 & 27).

¶¶ Esimerkki 26.

Luulen, että marin kieli katoaa. Luulen niin. Sitä prosessia ei voi enää kääntää. Tataarit ovat ylpeitä omasta kielestään. Meillä ei ole sellaista ylpeyttä. Meillä sanotaan ”Miksi sinä juttelet mariksi? Tässä vieressä istuu venäläinen, ei saa puhua maria. Puhutaan kaikki venäjää”. Tataarit taas sanovat, että ”Opettele tataaria. Me keskustelemme tataariksi”. (Natalja, s. 1945, Sernurin piirin kylä.)

¶¶ Esimerkki 27.

Me olemme jotenkin epävarmoja. Tiedättekö missä suhteessa tataarit ovat hyviä? Vaikka he puhuisivatkin tai lukisivat huonommin, he eivät tee siitä ongelmaa. Marit ujostelevat. Pelkäävät. (Irina, s. 1978, Mari-Turekin taajama.)

Keski-ikäiset ja vanhat arvostavat nuoria marreja ja heidän osaamistaan, mutta samaan aikaan jokainen haastateltu nosti myös esille sen, että alueiden taloudelliset näkymät ovat sen verran heikot, että nuorille ei jää muuta mahdollisuutta kuin yrittää etsiä parempaa elämää maaseudun ulkopuolelta (esimerkki 28).

¶¶ Esimerkki 28.

M: Mitä mieltä olette, mitä mareille käy tulevaisuudessa?

H: Oo, sitä en osaa ennustaa. Me emme ole sellainen kova kansa. Venäläiset ovat vahvoja, he murskaavat.

M: Entä nuoriso?

H: Eivät jää. Maaseudulla ei asu nuoria. (Galija, s. 1939, Sernurin piirin kylä.)

Haastatelluista ainoastaan yksi, 17-vuotias Jevgeni on siinä iässä ja elämäntilanteessa, että häneltä saattoi kysyä myös mahdollisesta kielivalinnasta lasten suhteen. Jevgeni ainakin oli itse hyvin varma, että vaikka hän solmisikin seka-avioliiton, niin lapsille puhuttaisiin myös

maria. Toisaalta Jevgeni puhui vanhempiensa ja isovanhempiensa kanssa maria ja halusi tehdä niin myös tulevaisuudessa.

▼▼ Esimerkki 29.

M: Millaisena näet marin kielen tulevaisuuden?

H: No. Minä toivon, että se. Joka tapauksessa on sellaisia ihmisiä, jotka puhuvat sitä. Itse haluaisin jotenkin popularisoida sitä.

M: Missä mielessä?

H: On ihmisiä, jotka arastelevat puhua maria. En ymmärrä sellaisia ihmisiä. Sehän on kuitenkin äidinkieli.

M: Entä tulevaisuudessa, jos saat lapsia, haluaisitko, että he osaisivat maria?

H: Tietystin haluan.

M: Entä jos tulee seka-avioliitto?

H: Kaikesta huolimatta haluan. Se olisi normaalia. Maaseudun kylissä puhutaan maria. Sosiaalisessa mediassa käytetään venäjää. Ihmiset ovat alkaneet unohtaa kieltään. (Jevgeni, s. 1997, Mari-Turekin taajama.)

Vanhoista nuoriin, marista muihin kieliyhteisöihin

Hahmottelin tässä artikkelissa kielielämäkertojen pohjalta laajempaa kuvaa siitä, mitä niittymarin kielelle ja kulttuurille on tapahtunut ja mitä on mahdollisesti tapahtumassa. Haastattelemani henkilöt pitivät kaikki itseään mareina, vaikka osa ei enää osannutkaan alueella puhuttavaa niittymarin kieltä kuin passiivisesti. Vaikka aineistossa painottuivatkin naisten kertomukset omista kielenkäyttötavoistaan ja -tottumuksistaan, on silti huomattava, että sekä Sernurin että Mari-Turekin piireissä oltiin huolissaan marin kielen käyttöalojen kapenemisesta. Vaikka marin kielen stabiileimmat puhujayhteisöt ovat maaseudulla, myös kaupunkityyppisten taajamien

ja kaupunkien puhujayhteisöjen tutkiminen on mielekästä jatkossa. Myös Baškortostanin maripuhujayhteisön tutkiminen on tärkeää, koska kyselytutkimusten perusteella marin kieli on säilynyt siellä hyvin. Myös muiden Venäjän federaation alueella puhuttavien suomalais-ugrialaisten vähemmistökielten tutkimuksessa voisi selvittää, onko maaseudun ja kaupunkien välillä eroja. Muiden kielten kohdalla on otettava huomioon kuitenkin se, että monissa yhteisöissä vähemmistökieli ei ole säilynyt niin hyvin kuin mareilla.

Vanhemmista ja isovanhemmista ja aikaisemmasta kielitilanteesta tuotiin esille se, että historiallisista syistä myös muiden kuin marin kielen osaamisesta oli hyötyä. Varsinkin tasavallan itäosissa tataarin osaaminen oli tavallista ja selittyi yhteisillä työpaikoilla tai esimerkiksi sodanaikaisilla olosuhteilla. Keskimmäisen sukupolven elämäkerroissa taas alkoi painottua venäjä, ja sen osuus kasvaa. Vaikka kotona olisikin puhuttu maria, koulussa venäjä nousi sen rinnalle ja joissakin tapauksissa ohi. Nuorten ja lasten kieli riippuu tietysti heidän vanhempiensa tekemistä valinnoista. Jos kotona on puhuttu aina maria, sitä lapsi puhuu vanhempiensa kanssa. Sen sijaan ikätoverien kanssa puhutaan yleensä venäjää.

Koulussa opetettava oppiaine on nimeltään Marin kieli ja kirjallisuus, mutta pari viikko-opetustuntia ei riitä kielen ylläpitoon tai kehittymiseen. Kun valtiojohdon kielelle osoittama tuki on marginaalista tai lähes olematonta, se vaikuttaa myös yleiseen mielialaan. Ihmiset eivät osaa välttämättä suoraan nimetä niitä toimia, joilla kielen ja kulttuurin säilyminen turvattaisiin. Niittymarin kielen tulevaisuus ja siirtyminen tuleville sukupolville näyttää huolestuttavan epävarmalta.

Viitteet

- 1 Kiitän Koneen Säätötiötä sen myöntämästä post doc -apurahasta, joka on mahdollistanut tämän tutkimuksen tekemisen.
- 2 Marien keskuudessa myös yksietniset avioliitot ovat olleet tavallisempia kuin monien muiden suomalais-ugrilaisten kansojen keskuudessa. Vuonna 2007 toteutetussa kyselyssä kävi ilmi, että Mari Elin tasavallassa seka-avioliittojen osuus mareilla on noin 14 prosenttia, kun taas esimerkiksi mordvalaisilla prosenttiluku vaihteli alueesta riippuen 23 prosentista 37 prosenttiin. (Konjuhov 2008, 134–135.)
- 3 Assimilaation kiihtymistä saattaa vielä hetkisen hidastaa se seikka, että marinaiset ovat suomalais-ugrilaisten kansojen joukossa hedelmällisimmässä iässä (Konjuhov 2008, 39–40).
- 4 Mari Elin tasavallassa toimii myös vuonna 1930 perustettu marilainen kielen, kirjallisuuden ja historian tieteellis-tutkimuksellinen instituutti (*Marijski nautšno-issledovatel'ski institut jazyka, literatury i istorii im. V. M. Vasiljeva, MARNIJALI*). Instituutti toimii tasavallan hallinnon alaisuudessa. (ks. <http://mari-el.gov.ru/marnii/Pages/main.aspx>).
- 5 Haastateltavat on löydetty omien henkilökohtaisten kontaktien kautta, erityisesti apuna oli Marin valtioniopiston vieraiden kielten tiedekunta.
- Majoituin kenttätyömatkan aikana maaseudun kylissä ja Mari-Turekin kaupunkityyppisessä taajamassa. Tutustuin ympäristöön lähinnä kävelemällä ja haastattelin ihmisiä kylänraitilla, piholla ja heidän kodeissaan. Kävelin myös kylästä toiseen ja tein näin haastatteluja eri alueilla. Esimerkeissä haastateltavien tämänhetkinen asuinpaikka on karkeistettu piirin tasolle.
- 6 Tutkimusaineistoa säilytetään Helsingin yliopiston Venäjän kielen ja kirjallisuuden oppiaineessa, ja se on käytettävissä tutkimustarkoituksiin.
- 7 Näiden nuittymarien lisäksi haastattelin myös kahta vuorimariilaista miestä, joihin tutustuin junassa matkalla Joškar-Olasta Moskovaan.
- 8 Suomessa on tutkittu kielisosiologian keinoin muun muassa saamen kieliä ja kulttuureja sekä perinteisemmällä asuma-alueilla että Helsingissä (ks. esim. Aikio 1988, Lindgren 2000).
- 9 Vuonna 2007 toteutetussa kyselytutkimuksessa sekä Mari Elin tasavallassa että Baškortostanin puhujayhteisössä saatiin korkeita prosenttilukua marin kielen osaamisen suhteen. Mari Elin tasavallassa reilut 86 prosenttia vastanneista kertoi puhuvansa, kirjoittavansa ja lukevansa maria. Baškortostanissa prosenttiosuus oli vielä suurempi, lähes 89 prosenttia. (Konjuhov 2008, 161).

Lähteet

- Aikio, Marjut (1988), *Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä: Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980*. Helsinki: SKS.
- Boi, Ann-Dorit (2010), Poslednyje jazytšniki Evropy. *Geo* 145, 4/2010. <http://www.geo.ru/puteshestviya/poslednie-yazychniki-evropy>
- European Parliament Resolution on Mari El. Violations of Human Rights and Democracy in the Republic of Mari El in the Russian Federation. 12.5.2005. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2005-0185&language=EN&ring=B6-2005-0294> [luettu 1.10.2015].
- Fishman, Joshua A. (1971), *The Sociology of Language: An Interdisciplinary Social Science Approach to Language in Society. – Advances in the Sociology of Language*. Volume 1. Ed. Joshua A. Fishman. The Hague: Mouton, 217–404.
- Grenoble, Lenore A. (2003), *Language Policy in the Soviet Union*. New York: Kluwer Academic Publishers.
- Hakamies, Pekka (2010), *Suomalais-ugrilaiset monikansallisessa imperiumissa. – Murros. Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*. Toim. Sirkka Saarinen & Eeva Herrala. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomalainen Tiedekatemia ja Suomalais-Ugrilainen Seura, 129–148.
- Konjuhov, Aleksei Kimovitš (sostav.) (2008), *Finno-ugorskije narody Rossii: vtšera, segodnja,*

- zavtra. Syktyvkar.
- Kulikov, K.I. (1997), *Delo «SOFIN»*. Iževsk: IJJaL UrO RAN.
- Laakso, Johanna (2010), Fennougriitikka globalisaation paineissa. – *Murros. Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*. Toim. Sirkka Saarinen & Eeva Herrala. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomalainen Tiedekatemia ja Suomalais-Ugrilainen Seura, 109–126.
- Lallukka, Seppo (1998), Volgalais-permiläiset kansat ja venäläistymisen ongelma. – *Ison karhun jälkeläiset*. Toim. Pekka Hakamies. Tampere: Tammerpaino, 85–98.
- Lallukka, Seppo (2003), *From Fugitive Peasants to Diaspora. The Eastern Mari in Tsarist and Federal Russia*. Helsinki: Suomalainen tiedekatemia.
- Lallukka, Seppo (2005), Venäjän suomalais-ugrilaiset – väestönlaskentojen kertomaa. – *Sukukansaohjelman arki. Suomalais-ugrilainen perintö ja arkipäivä*. Toim. Paula Kokkonen. Helsinki: M. A. Castrénin Seura, Suomalais-ugrilainen seura ja Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos, 28–46.
- Lallukka, Seppo (2010), Venäjän valtakunnallinen ja suomalais-ugrilainen väestökriisi. – *Murros. Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*. Toim. Sirkka Saarinen & Eeva Herrala. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomalainen Tiedekatemia ja Suomalais-Ugrilainen Seura, 11–37.
- Lallukka, Seppo (2012), Kansojen väkilukujen kehityspiirteitä. – *Volgan mutkasta Siperiaan. Sukulaiskansat tämän päivän Venäjällä*. Toim. Ildikó Lehtinen. Helsinki: SKS, 178–189.
- Lehtinen, Ildikó (2010), Identiteettiä etsimässä. – *Murros. Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*. Toim. Sirkka Saarinen & Eeva Herrala. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomalainen Tiedekatemia ja Suomalais-Ugrilainen Seura, 171–187.
- Lehtinen, Ildikó (2012), Kohti modernia. – *Volgan mutkasta Siperiaan. Sukulaiskansat tämän päivän Venäjällä*. Toim. Ildikó Lehtinen. Helsinki: SKS, 128–139.
- Maristat (2012), Natsionalnyi sostav naselenija Respubliki Mari El – statističeski sbornik. Joškar-Ola: Terrotorialnyi organ Federalnoi služby gosudarstvennoi statistiki po Respublike Mari El. http://maristat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/maristat/resources/f2ff83804132a3ef93b7f7367ced0f13/%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C%D0%A2%D0%9E%D0%9C+4.pdf [luettu 2.10.2015]
- Lindgren, Anna-Riitta (2000), *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Helsinki: SKS.
- Nekvapil, Jiří (2003), Language Biographies and the Analysis of Language Situations: on the Life of the German Community in the Czech Republic. – *International Journal of the Sociology of Language* 162, 63–83.
- O gosudarstvennyh jazykah Respubliki Komi. 28.5.1992. <http://www.law.rkomi.ru/files/11/4149.pdf> [1.10.2015]
- O jazykah v Respublike Mari El. 26.10.1995. http://rus-gos.spbu.ru/public/files/bills/11_5391b9f9dc714.pdf [luettu 1.10.2015]
- Pasanen, Annika (2010), Suomalais-ugrilaiset vähemmistökielet assimilaation ja revitalisaation ristipaineissa. – *Murros. Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*. Toim. Sirkka Saarinen & Eeva Herrala. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomalainen Tiedekatemia ja Suomalais-Ugrilainen Seura, 47–70.
- Paunonen, Heikki (2009), Suomalaisen sosiolingvistiikan ja kielisosiologian näkymiä. – *Virittäjä* 1, 557–570.
- Pavlenko, Aneta (2007), Autobiographic Narratives as Data in Applied Linguistics. – *Applied Linguistics* 28:2, 163–188.
- Pikkarainen, Merja (tulossa 1). Jazykovyje biografii žitelei Dubonskogo rajona Respubliki Mordovija. – *Uralica Helsingiensia*.
- Pikkarainen, Merja (tulossa 2). The Indigenous Peoples of the Sakhalin Island: Linguistic Biographies of the Nivkh and Uilta. – *International Journal of the Sociology of Language*.
- Rosstat (2015), Tšislennost naselenija Rossijskoi Federatsii po munitsipalnym obrazovanijam na 1 janvarja 2015 goda. Moskva. http://www.gks.ru/free_doc/doc_2015/bul_dr/mun_obr2015.rar
- Saarikivi, Janne & Pasanen, Annika (2012), Mnogojazytšnoje obščestvo i mnogojazytšnyi individ. Tšast 1. – *Kak i zatšem sohranjat jazyki narodov Rossii?* Red. Konstantin Zamyatin, Annika Pasanen & Janne Saarikivi. Helsinki: Vammalan kirjapaino, 7–78.
- Saarikivi, Janne & Toivanen, Reetta (2015), Change and Maintenance of Plurilingualism in the Russian Federation and the European Union. – *Cultural and Linguistic Minorities in the Russian Federation and the European Union*. Ed. H. F. Marten, M. Riessler, J. Saarikivi & R. Toivanen. Heidelberg: Springer, 3–29.
- Saarinen, Sirkka (2003), Sprachgesetze und Neologismenbildung bei den wolgaischen und permischen Völkern. – *Die ural-altaischen Völker. Identität im Wandel zwischen Tradition und Moderne*. Edit. Gerson Klumpp & Michael Knüppel. Wiesbaden: Harrassowitz, 91–97.

- Saarinen, Sirkka (2010), Turvaako kielilaki kielen aseman – Suomalais-ugrilaiden kielten uhanalaisuus. – *Murros. Suomalais-ugrilaiset kielet ja kulttuurit globalisaation paineissa*. Toim. Sirkka Saarinen & Eeva Herrala. Helsinki: Helsingin yliopisto, Suomalainen Tiedekatemia ja Suomalais-Ugrilainen Seura, 38–46.
- Saarinen, Sirkka (2012), Suomalais-ugrilaiset kielet Venäjällä nyt. – *Volgan mutkasta Siperiaan. Sukulauskansat tämän päivän Venäjällä*. Toim. Ildikó Lehtinen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 12–25.
- Sanukov, Ksenofont (2000), Borba s "buržuaznym natsionalizmom" – steržen sovetskoi natsionalnoi politiki v 1930-h godah: primer marijskogo naroda. – *Polemika* 6. <http://www.irex.ru/press/pub/polemika/06/san2/> [luettu 1.10.2015]
- Tandefelt, Marika (1994), Urbanization and Language Shift. – *The Sociolinguistics of Urbanization: The Case of the Nordic Countries*. Ed. Bengt Nordberg. Berlin: Walter de Gruyter, 246–273.
- Tojdybekova, Lidija (1998), Marien yhteisöruokukset. – *Ison karhun jälkeläiset*. Toim. Pekka Hakamies. Tampere: Tammerpaino, 253–275.
- Vahtin, N. B. (2001), *Jazyki narodov severa v XX veke. Otšerki jazykovogo sdvyga*. Sankt-Peterburg: Evropeiski universitet v Sankt-Peterburge.
- Verschik, Anna (2002), Linguistic Biographies of Yiddish speakers in Estonia. – *Folklore* 20, 37–52.
- VPN (2010), Vserossiiskaja perepis naselenija 2010 goda. <http://www.perepis-2010.ru>
- VPN (2002), Vserossiiskaja perepis naselenija 2002 goda. <http://www.perepis2002.ru/index.html?id=11>
- Zamyatin, Konstantin (2012), From Language Revival to Language Removal? The Teaching of Titular Languages in the National Republics of Post-Soviet Russia. – *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 11:2, 75–102. <http://www.ecmi.de/publications/detail/issue-22012-vol-11-254/> [luettu 28.9.2015]